

Beločeli deževnik

// Iztok Škornik

Pred leti sem na povabilo avstrijskih ornitologov obiskal avstrijske hribe, da bi se srečal s skrivnostno ptico – dularjem (*Charadrius morinellus*). Na nadmorski višini približno 2000 metrov pa sem v neposredni bližini vetrnih elektrarn zagledal ptico precej bledih, spranih barv, ki je čemerno čepela ob svojem mladiču. Bil je samec dularja. Z nekoliko razočaranim glasom sem povprašal avstrijskega kolega o veliko bolj barviti samici, pa mi je le-ta zatrdil, da jo je očitno že »popihala« k drugemu. To že kar pregovorno prešuštvo deževnikov je značilno tudi za našega beločelega deževnika (*Charadrius alexandrinus*).

Beločeli deževnik je najmanjši med deževniki (meri do 16 centimetrov). V Sloveniji je izjemno redek gnezdilec. Na Rdečem seznamu ptic gnezdilk Slovenije je uvrščen v kategorijo prizadetih vrst. Pozimi se umakne v toplejše kraje Sredozemlja, posamezni osebk ali manjše skupine ptic pa prezimujejo tudi pri nas v Sečoveljskih solinah. Selivci se iz prezimovališč vračajo že februarja, nekateri tudi kasneje. Že v času prezimovanja ali pa takoj po vrnitvi na gnezdišče se začnejo oblikovati pari. Najzgodnejši v začetku marca že gnezdiijo ob morskem obrežju.

Edino slovensko gnezdišče beločelih deževnikov so Sečoveljske soline, kjer gnezdi nekaj deset parov. Največkrat naredijo gnezdo na suhih in neporaščenih nasipih ali na dnu presušenega solinskega bazena, vendar vedno na nekoliko privzdignjenem delu. Pogosto gnezdiijo v družbi s polojniki (*Himantopus himantopus*) in malimi čigrami (*Sternula albifrons*). Na teh območjih skupnega gnezdenja smo zabeležili nestrpnost odraslih polojnikov do beločelih deževnikov in fizične napade na deževnikove mladiče. Medvrstna nestrpnost je pri pobrežnikih znana tako v zimskem kot gnezditvenem času, vendar zapisa o podobnih napadih v literaturi ni zaslediti.

Skrbni očka

Pri beločelih deževnikih gnezdo naredi samec. V podlago s kremplji izdolbe kotanjico in jo oblikuje s telesom. Zatem zmeče v bližino gnezda lupine školjk in polžev, včasih tudi drobno kamenje, blatni drobir ali posušene alge ali drugo priložnostno gradivo in to nato med »preizkušanjem« primernosti kotanjice ali med valjenjem polaga v gnezdo. Tovrstno gnezditveno gradivo uporablja za preprečevanje lepljenja jajc z ilovnato podlago. Samec lahko na svojem gnezditvenem območju pripravi več takih gnezd, »izbirčna« samica pa izbere le eno. Vanjo leže večinoma tri (redko štiri) rumenkasto ali sivkasto rjava jajca s črno rjavimi šarami in lisami. Včasih se zgodi, da je v leglu tudi do šest jajc. Praviloma v isto leglo ležeta jajca dve samici, čemur pravimo simultana bigamija. Na območju

Sečoveljskih solin smo opazili tudi »mešana« legla, kjer smo poleg treh jajc beločlega deževnika našli še jajce male čigre. Nastanek tovrstnih legel pri pobrežnikih ni nič nenavadnega. Mladi deževniki se izvalijo po 24 dneh. Gnezdo zapustijo takoj po izvalitvi (begavec sledilec), saj so takoj že sposobni skrbeti sami zase. A kljub temu jih starši še varujejo in učijo iskati hrano.

Kaj smo ugotovili z obročkanjem

Od leta 2007 v Krajinskem parku Sečoveljske soline beločele deževnike lovimo načrtno in jih označujemo z barvnimi obročki s kodo. V obdobju 2007-2012 smo označili 93 ptic, od tega 51 samic, 24 samcev ter 18 mladičev.

Čeprav je bil namen obročkanja beločelih deževnikov predvsem ugotoviti, ali naši osebk doma tudi prezimijo, pa smo prišli tudi do prvih podatkov o tem, koliko ptic se vrača v svoja gnezditvena območja. Relativno visok odstotek vračajočih se odraslih osebkov v prvem koledarskem letu nas ni presenetil, saj je za odrasle beločele deževnike znana zvestoba gnezdišču. Za prvoletne osebk pa je značilno širjenje v druga območja. Da je res tako, govori tudi podatek o v Sečoveljskih solinah obročkanem mladiču, ki je tri leta kasneje gnezdil v Italiji, 120 kilometrov daleč od mesta obročkanja. Malo vrnjenih prvoletnih beločelih deževnikov torej ne gre enačiti z njihovim preživetjem. Presenetljiv pa je podatek o majhnem številu (5,9 %) v Sečoveljske soline vrnjenih odraslih osebkov v drugem koledarskem letu. Do podobnih rezultatov so prišli tudi drugi avtorji. Ker je za odrasle ptice značilna večja zvestoba svojemu kraju kot za prvoletne in mladostne osebk, je možno, da so ptice poginile. Najdaljša znana življenjska doba gnezdečega beločlega deževnika je bila 15 let.

Samec je sposoben skrbeti za več gnezd in samic hkrati

Zanimiva je tudi ugotovitev o mnogoženstvu (poliginiji) vrste. Z obročkanjem smo ugotovili, da je imel skoraj

vsak samec gnezda z več samicami hkrati. Opazovali smo tudi samico, ki je s samcem sodelovala pri izbiri in pripravi gnezditvene kotanjice in se obenem parila z drugim samcem, ki se je v neposredni bližini, prav tako s svojo samico, pripravljala na gnezditve. Zastavlja se vprašanje o smiselnosti takega »razuzdanega« početja, saj sta o uspešnosti enostarševskih legel (samica ali samec) razpravljala že raziskovalca Székely in Cuthill ter ugotovila, da je gnezditveni uspeh le-teh bistveno manjši od tistega, kjer sodelujeta oba spola.

Ločitve deževnikov

Zanimiva je »zgodba« prvoletne samice, ki je bila prvo leto obročkana z aluminijastim obročkom. Leto kasneje je bila s samcem ujeta in barvno obročkana na istem kraju, kjer se je izvalila. Tu je tudi prvič gnezdila. Po propadu legla je v tem letu še enkrat gnezdila na območju slane trate na Fontaniggeah, vendar tokrat z drugim samcem. Ločitve pri deževnikih so namreč pogost pojav že med gnezditveno sezono, še več ločitev pa je zabeleženih v naslednji gnezditveni sezoni. Kar 41,6 % vseh parov, ki so se vrnili na svoja gnezdišča, se je pojavilo z drugim partnerjem.

Podatki obročkanja iz Sečoveljskih solin (2007-2008) kažejo, da se od 10 do 20 % gnezdeče populacije »izgubi« že po dveh letih. Bodoče natančnejše in obsežnejše demografske raziskave beločelih deževnikov na širšem severnojadranskem območju bodo zato v prihodnje vsekakor dobrodošle, saj bodo pojasnile marsikatero neznanko. ●

1: Samice beločlega deževnika (*Charadrius alexandrinus*) so po hrbtu in glavi enotne drap barve.

2: Za samce je značilna cimetasto oranžna barva glave.

3: Samec v podlago izdolbe kotanjico in vanjo polaga različno gradivo. Samica v gnezdo leže večinoma tri rumenkasto ali sivkasto rjava jajca s črno rjavimi šarami in lisami.

4: Mladi deževniki gnezdo zapustijo takoj po izvalitvi (begavec sledilec).

5: Že v času prezimovanja ali pa takoj po vrnitvi na gnezdišče se začnejo oblikovati pari.

foto: vse Iztok Škornik

Literatura:

- FLYNN, L., NOL, E., ZHARIKOV, Y. (1999): Nest-site Tenacity and Mate Fidelity of Semipalmated Plovers. – *Journal of Avian Biology* 30 (1):47-55.
- MEININGER, P.L. (1988): Interesting recoveries of Dutch-ringed Kentish Plovers *Charadrius alexandrinus*. – *IWSG Bulletin* 2:8.
- SZÉKELY, T., CUTHILL, I.C. & KIS, J. (1999): Brood desertion in Kentish Plover: sex differences in remating opportunities. – *Behavioral Ecology* 10: 191-197.
- ŠKORNİK, I. (2012): Favnistični in ekološki pregled ptic Sečoveljskih solin. SOLINE Pride-lava soli d.o.o., Seča.